

Nr. 83 - Persillekræmmeren - 2011

Vær kirkes romanske døbefont

af Bente Hammershøy, Stensballe

Døbefonten i Vær kirke er en romansk granitløvefont, der er typisk for vort område af Jylland. Den er et specielt kunstnerisk fænomen, hvis lige ikke findes andetsteds og i et overvældende antal, ca. 180 løvefonte, i et bælte fra Limfjorden til Vejle fjord, dog med enkelte eksemplarer yderligere vestpå, hvorved antallet af løvefonte kommer op på ca. 200. Løvefontene deles i fire hovedgrupper: Himmerland - Mariagertypen, Randerstypen, Den Klassiske Type og Horsenstypen, plus nogle smågrupper og enkeltstående fonte. (Endvidere findes der i Danmark ca. 1300 andre bevarede middelalderlige døbefonte).

Vær kirke blev opført ca. år 1200, hvor døbefonten kom med fra starten. Den er en variant af Horsenstypen. Døbefontens to dele, kumme og fod, hører ikke sammen fra begyndelsen. Foden blev gravet op på en mark i Tvingstrup, og den skulle stamme fra den nedbrudte kirke i Ås. Fonten er udformet som en alterkalk, hvilket ikke var usædvanligt i datidens Europa.

Døbefonten i Vær kirke.

Fontepodium

Døbefonten er i dag anbragt i koret. Oprindeligt har den bemalede font (malingsrester er påvist) sikkert været anbragt, som det var sædvane, mellem de to indgangsdøre nede i skibet på et ét- eller flertrins podium, dels fordi man gik op til fonten med dåbsbarnet, og dels fordi man bedre kunne se fontens udsmykning. Når podier blev overflødige, blev de fjernet og brugt på forskellig vis i eller ved kirken.

Foran døren til Vær kirke er der to trappetrin. De to trin hører ikke sammen, hvilket tydeligt ses af forskel i materiale og udformning. Det øverste trin er en firkantet rødlig granitsten, og det underste er af grålig granit, formet som en fuldendt halvcirkel med diameteren 140 cm. Det passer godt med de mål, man kender fra andre podier, der er mellem 120 og 155 cm. Ved at grave ned ses, at underste trin er 17 cm højt; heraf stikker 8 cm op over jorden nu. Desuden kan man se, at trinnet er rundet ved afhugning, hvilket tyder på, at den del, der nu ligger nedad i jorden, må have været oversiden på podiet. Man snubler nemlig ikke så let over et afrundet trin! Tidligere rigsantikvar Olaf Olsen, Alrø, påpeger (Skalk 5, 1966), at det er et særkende for privatejede kirker, at de har podier. Vær kirke var privatejet indtil 1971 (hørte under Stensballegaard).

Indgangstrin til Vær kirke.

Selvfølgelig mangler halvdelen af podiet, men udformningen af det nederste trin er helstøbt og smukt sammenlignet med det øverste trin. Jeg vover at slutte, at det må dreje sig om en rest af selve podiet, hvorpå Vær kirkes døbefont har stået, der nu er anbragt som trin foran kirkedøren

Tovsnoning

Tovsnoningen er brugt flittigst på fonte af Horsenstypen og derfor på varianten i Vær. Der ses vandrette og lodrette snoninger. Tovsnoningen symboliserer kosmiske kræfter og har en afgrænsende og måske beskyttende effekt. Den kom ind i den romanske stenhuggerkunst med Hvidekrist i livstræet på Jellingestenen, skønt løveudformningen her er en ganske anden end løver på døbefonte.

Tovsnoningerne omslutter helt det unikke motiv på Værfonten, en lille mand med højtstående ”dyrører” på et trekantet maskeansigt. Manden kan være et symbol på Kristus, der beskytter døbefonten mod djævelske anslag i form af tilbedende løver. Imod taler, at manden på fonten ikke har glorie eller antydning af samme. Mandsskikkelsen kan også være en personificering af den døbte i den stadigvarende kamp, hvor mennesket hele sit liv kæmper for sin sjæls frelse over for Djævelens magt.

Løver

På Værfonten er manden mellem de to løver vendt ud mod kirkerummet. De er adskilt fra det andet par løver, der ses ind mod kirkevæggen, hvor de tilbeder en ornamentranke, der er synonymt med livstræet, Kristikors, og således et værdigt udtryk og en passende pendant til manden på ”forsiden” af kummen. Mellem løvebagdelene ses dels en lignende ornamentranke og dels et felt med et kors med en blomst under. Korset og blomsten – en lilje med tre blade – er to sider af samme sag, og de er et dobbeltsymbol for livstræet og nok en understregning af Kristi symbolske tilstedeværelse på Værfonten.

Løven har været et herskersymbol fra tidernes morgen. Løven er dyrenes konge og derfor et helt naturligt Kristussymbol. Som sagt kom det til Danmark udefra, men den udformning, motivet fik ”på dansk” på bl.a. døbefonte, er ganske særegent og ses ikke andre steder i Europa. Allerede det faktum, at løven er det dyr, der er nævnt flest gange i Bibelen, ca. 180 gange, lader ane, at her er noget vigtigt på færde, for løven er et kosmisk dyr af stor væld på både godt og ondt. Korslammet er et symbol for Kristus og kun for ham, men løven kan være udtryk for Kristus, men også for hans modpol. For i middelalderens ambivalente tankegang og fortolkning af dyret kan løven have to stik modsatte betydninger, både det gode og det onde, og det gør ikke udlægningen nemmere. Andre værker som Physiologus (den naturkyndige), ca. år 200, var sammen med Bibelen et vægtigt forlæg for billedudformningen, der fik enorm betydning for udformningen af motiver i kristen kirkeudsmykning og derfor bl.a. også for danske døbefontes løvemotiver.

Døbefontens fod.

Døbefontens fod

Foden udgør et kapitel for sig, idet den som allerede nævnt ikke har hørt sammen med fonten fra begyndelsen. På foden ses to latinske kors anbragt på en høj, Golgathahøjen (?) eller højen, hvorfra de fire paradisdøder strømmer (?) Der ses én nipsenålsformet genstand på det største af korsene og to under det store kors. Det kunne være de tre nagler, som ses i romanske krucifikser med den korsfæstede netop naglet til korset med tre nagler. Hjertet på den ene kors-arm kunne sammen med naglerne være pars pro toto for Kristi lidelsesredskaber. Hjertet er stedet for kærlighed og alt åndeligt liv, der udgår fra Gud og derfor velanbragt på korsarmen. Fuglene på det lavere anbragte græske kors kan forstås som sjæle, der får næring/liv ved at nippe til (kors)træet, symbolet på Kristus. Blomsten, liljen, Kristussymbot, over den seksbladede roset, er et positivt tegn, som forstærker korset, som det er anbragt nært opad.

Løverne på foden er helt anderledes udformet end kummens. De er anbragt direkte over for hinanden med en anderledes haleføring. Den tungeløse løve tv. har heller ingen manke, og den er anbragt over den mindste løve, der med forpoterne næsten berører modpartens, mens dens lille tunge slikker den store løves nedsvungne underkæbe, der minder om kummeløvernes. Men der er ikke megen løve over disse to. De giver snarere mindelser om et dyr hos Physiologus, der hedder Pantere, et blidt dyr, som efter at have sovet i tre dage, vågner ”og brøler (højt?); og sammen med brølet kommer der en sød duft ud af dens mund.” Physiologus siger, at dyret er Kristus, som tog de mennesker fra Djævelen, som før havde haft dem i sin vold. Det lille dyr mærker den søde duft, der siges at komme ud af Panteras mund sammen med brølet, og slikker næring fra/tilbeder det større dyr. Døden, Djævelen, overvindes ved dåben til Kristus, og den døbtte får dermed adgang til frelsen og det evige liv. Når barnet løftes op over foden og ind over kummen til dåben, bliver det onde overvundet og mister sin magt.

Redaktion: FGS, KSO